

ALEXANDER RÜSTOW'UN SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNE YÜKLEDİĞİ "HAYATÎ POLİTİKA" (VİTALPOLİTİK) KAVRAMI

Ali Seyyar¹

¹ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8103-0954>

Öz

Alman Ordoliberalizm'in en önemli temsilcilerinden biri Alexander Rüstow (1885-1963) idi. Onun sosyal piyasa ekonomisi bağlamında ortaya koyduğu "hayatî politika" (Vitalpolitik) kavramını iyi bilmek gerekmektedir. Rüstow'un hedeflerinden birisi, insanı merkeze alan ve düzen unsurlarıyla insan davranışlarını dikkate alan ve kullanan özgür bir toplum düzeni oluşturmaktı. Bu bağlamda bu çalışmada ilk önce Rüstow'un hayatı incelendikten sonra "hayatî", "hayatî durum" ve "hayatî politika" kavramlarının genel çerçevesi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hayatî politikaya dair birbirleriyle bağlantılı sosyo-ekonomik unsurların en başında serbest piyasaya dair rekabet koşulları ve "liberal müdahalecilik" ilkesini benimsemiş "güçlü devlet" in özellikleri gelmektedir. Ayrıca "hayatî politika" konseptinde yer alan katılımcı endüstriyel demokrasi, başlangıç adaleti ve fırsat eşitliği, sosyal sigortalar sisteminin munzam bir enstrümanı olan kamusal sosyal yardımlar, doğal çevre ve sağlıklı konut gibi konular da etraflıca ele alınacaktır. En nihayetinde Rüstow'un vefatından sonra kendi adına tertiplenen ödüllü etkinlikler sayesinde sosyal piyasa ekonomisinin gelişimsel sürecine katkı sağlayan bazı bilim ve siyaset insanlarının görüşlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Alexander Rüstow, Sosyal Piyasa Ekonomisi, Ordoliberalizm, Hayatî Politika, Rekabet Adaleti, Fırsat Adaleti

Atıf için:

Seyyar, A. (2021). Alexander Rüstow'un sosyal piyasa ekonomisi konseptine yüklediği "hayatî politika" (Vitalpolitik) kavramının açılımı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(28), 508-536.

¹Prof. Dr., Emekli ve Bağımsız Araştırmacı, Sakarya/Türkiye

E-posta: aa.seyyar@gmail.com

THE CONCEPT OF "LIFE POLICY" (VITALPOLITIK) INSTALLED ON THE SOCIAL MARKET ECONOMY BY ALEXANDER RÜSTOW

Abstract

One of the most important representatives of German Ordoliberalism was Alexander Rüstow (1885-1963). It is necessary to know well the concept of "vital politics" (Vitalpolitik) introduced by him in the context of social market economy. Rüstow's goal was a liberal order of the polity that puts people at the center and uses its elements of order to capture and utilize human behavior. So in this paper, firstly, after examining Rüstow's life, the general framework of the concepts of "vital", "vital situation" and "vital politics" will be revealed. At the beginning of the interconnected socio-economic elements of vital policy are the conditions of competition regarding the free market and the characteristics of the "strong state" that has adopted the principle of "liberal interventionism". In addition, subjects such as participatory industrial democracy, initial justice and equality of opportunity, public social assistance, which is an additional instrument of the social insurance system, natural environment and healthy housing, which are included in the concept of "vital policy", will also be discussed in detail. Finally, the views of some scientists and politicians who contributed to the developmental process of the social market economy, thanks to the award-winning events organized in his name after Rüstow's death, will be included.

Keywords: Alexander Rüstow, Social Market Economy, Ordoliberalism, Vital Policy, Competitive Justice, Opportunity Justice

GİRİŞ

Kavramsal olarak ilk kez Alfred Müller-Armack tarafından 1947 yılında yayınlanan “Ekonomi Yönetimi ve Piyasa Ekonomisi” isimli kitabında kullanılan sosyal piyasa ekonomisi (Müller-Armack, 1999 [1947]), Freiburg Okulu'nun ordoliberal anlayışlarına dayanan bir ekonomik düzendir (Lampert, 1985, s.86). Ancak sosyal piyasa ekonomisi, ekonomik alanın ötesine geçen ve sosyal hayatın bütün alanlarını içine alan etkili bir konsepttir aynı zamanda. Sosyal piyasa ekonomisinin politik açılımlarını ve etkilerini tam olarak anlayabilmek için, Ordoliberalizm'in en önemli temsilcilerinden biri olan Alexander Rüstow'un (1885-1963) sosyo-ekonomik dünya görüşünü ve daha somut olarak da ortaya koyduğu “hayatî politika” kavramını incelemek gerekmektedir.

Piyasa ekonomisi konseptinin düşünce temelleri, geleneksel Protestan ahlâk anlayışının bir iktisadî açılımı olarak ordo-liberal bilim insanları tarafından sosyal devlete giden yolda sürekli olarak revize edilmiş ve kamusal sosyal müdahale sistemleriyle zenginleştirilmiştir. Klâsik liberalizm anlayışından farklı olarak ortaya çıkan sosyal piyasa ekonomisinin etik değerler üzerine kurulu bir ekonomi düzene dönüşümünde Alexander Rüstow'un özellikle “hayatî politika” konsepti ile katkıları büyüktür. Hayatî politikanın ruhunda sosyo-ekonomik sorunların çözümüne etkili araçlar olarak insan onuru ve buradan hareketle bireysel özgürlük hakları yer almaktadır. Özgürlükçü bir düzenin, yüksek iktisadî verimliliğini de beraberinde getireceği düşüncesi, Rüstow'a göre piyasayı düzenleyen ve denetleyen tarafsız ve güçlü bir devlet modeli ile ancak gerçekleştirilebilir.

Rüstow, İstanbul Üniversitesi'nde 1933-1949 yılları arasında İktisadi Coğrafya ve İktisat Tarihi kürsüsünde yabancı bir öğretim üyesi olarak çalışmış olmanın ötesinde Alman sosyal politikalar tarihinde önemli bir bilim insanı olduğu halde Türk akademik camiası, kendisi ve özellikle sosyal piyasa ekonomisi ekseninde geliştirdiği “hayatî politika” konsepti hakkında fazla bir bilgiye sahip değildir.

Gerçi vefatından sonra Rüstow'un hatırasına İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuasında biyografisi ve çalışmalarına dair çıkan yazılarda bazı bilgiler elde etmek mümkündür (Ülgener, 1963, s.24-32. Eröz, 1963, s.24-32.). Ancak bu bilgiler, her ne kadar Ordoliberalizm ve sosyal piyasa ekonomisi bağlamında dünya görüşünü yansıtmakta ise de “hayatî politika” konseptini ortaya koymamaktadır. Mesela yakın bir meslektaşı ve dostu olan Fındıkoğlu (1963, s.37), Rüstow'un daha çok İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde “İktisadi Coğrafya” geleneğini yerleştirmek amacıyla üniversite dışı iktisadi çevreden iş insanlarının üniversite ile ilişki kurmalarını sağlayan pratik açılımlarından bahsetmekle yetinmektedir.

Bu alanda Dinçaslan (2015, s.201-226), 1963 yılından sonra ilk kez 2015 yılında Rüstow'un “düşünceler tarihi ve iktisadi zihniyet alanındaki disiplinlerarası perspektifini tanıtmak” amacıyla bir makale kaleme almıştır.

Ancak makalesinde Rüstow'un İstanbul Üniversitesi döneminde yaptığı çalışmalarından sadece Türkçeye çevirisi yapılmış olanlar incelenmiş olduğu için, Rüstow'un İstanbul öncesi ve sonrası kaleme aldığı Almanca eserlerine yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu eksikleri görerek, bu makalenin amacı, Rüstow'un sosyo-ekonomik dünya görüşüne ait bütüncül bakışını ortaya koymak ve bu çerçevede sosyal piyasa ekonomisinin ve sosyal politikaların gelişmesine önemli bir katkısı olmuş olan "hayatî politika" adını verdiği sosyal konseptinin unsurlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmektir.

Bu çalışmada ilk önce Rüstow'un hayatı incelendikten sonra "hayatî", "hayatî durum" ve "hayatî politika" kavramlarının genel çerçevesi ortaya konulacaktır. Bu doğrultuda sosyal piyasa ekonomisi çizgisinde geliştirilen hayatî politikaya dair birbirleriyle bağlantılı sosyo-ekonomik unsurlar tek tek tanıtılacak ve değerlendirilecektir. Bu unsurların başında serbest piyasaya dair rekabet koşulları ve "liberal müdahalecilik" ilkesini benimsemiş güçlü devletin özellikleri gelmektedir. Ayrıca "hayatî politika" konseptinde yer alan katılımcı endüstriyel demokrasi, başlangıç adaleti ve fırsat eşitliği, sosyal sigortalar sisteminin munzam bir enstrümanı olan kamusal sosyal yardımlar, doğal çevre ve sağlıklı konut gibi konular da etraflıca ele alınacaktır. Rüstow'un vefatından sonra da kendi adına tertiplenen ödüllü etkinlikler sayesinde sosyal piyasa ekonomisinin gelişimsel sürecine katkı sağlayan bazı bilim ve siyaset insanlarının görüşlerine yer verilecektir.

Rüstow'un Hayatî ve Bilimsel Çalışmaları

Alexander Rüstow, Prusyalı subay ailesinin bir çocuğu olarak 8 Nisan 1885 yılında Wiesbaden kentinde dünya geldi. Babası Hans Rüstow (1858-1943) Prusya ordusunda Topçu Korgeneral rütbeli bir askerdi. Annesi Bertha Otille Spangenberg (1862-1940) zengin bir fabrikatörün kızıydı. Babasının geleneksel katı Prusya terbiyesi ile annesinin sıkı dini telkinleri altında büyüyen Rüstow, Kayser Wilhem'in İmparatorluğuna karşı eleştirel bir tavır sergilemesine ve Protestan etik anlayışına karşı karmaşık duygular beslemesine yol açmıştır (Wildemann, 1963, s.80-81)

Rüstow, 1903 yılında Berlin'de bugün "Goethe" ismini almış olan Bismarck-Lisesini (Gymnasium) tamamlamıştır. 1903-1908 yıllarında Göttingen, Münih ve Berlin'de üniversite hayatına devam etmiş ve bu zaman zarfında matematik, fizik, felsefe, psikoloji, filoloji, hukuk bilimleri ve milli ekonomi okumuştur (Hegner, 2000, s.14-15). 1908 yılında Paul Hensel'in akademik danışmanlığı altında Erlangen Üniversitesinde klâsik filoloji alanında "Girit Yalancı Paradoksu" üzerine tezini tamamladı (Rüstow, 1910).

Rüstow, daha sonra 1908-1911 yıllarında Leipzig'de tanınmış bir yayınevinde akademik danışman olarak görev almıştır. 1911-1914 yıllarında Antik Yunan felsefesinde rasyonalizm geleneğinin ilk filozoflarından biri olan Parmenides'in (M.Ö. 515-445) idrak teorisine dair yeni bir tez

hazırlığına girişti. Ancak I. Cihan Harbi'nin çıkması üzerine bu akademik çalışmasını tamamlayamamıştır. Bunun yerine aile geleneğine uyararak, gönüllü olarak orduya katılmış (1914-1918) ve devlet askeri nişanlarıyla ödüllendirilmiştir. Buna rağmen Wilhelm'in militarist politikalarına karşı tepkisel tavrı devam etmiştir. Rüstow, ilk evliliğini ünlü bir ressam olan Mathilde Herberger ile yapmış ve eşinin çevresinden etkilenerek, sol gruplarla yakın temas halinde olmuş ve o dönemlerde "radikal sosyalist ve Marksist" biri olarak komünist fikirler savunmuştur (Meier-Rust, 1993, s.19-24).

Bu yıllarda Rüstow, İktisatçı ve sosyolog Franz Oppenheimer'in (1864-1943) seminerlerine katılmış ve onun öğrencileri olan Löwe, Colm ve Heimann ile tanışarak, uzun yıllar arkadaşlık yapmıştır. Oppenheimer'in etrafındaki öğrenciler, dindar sosyalistler olarak biliniyorlardı ve özellikle hiçbir kilise kurumuna ve herhangi bir siyasal partiye bağlı olmayan varoluşçu filozof ve teo-sosyalist Paul Tillich'in (1886-1965) görüşlerini benimseyiyorlardı. Buna göre Kayser Almanya'sından sonra yeni Alman toplumu dini sosyalizm, yani bir nevi Marksizm ve Hıristiyanlık ahlâkı ile sentezlenmiş bir anlayış ile şekillenmeliydi. Bu doğrultuda işçi kesimi, din pedagojisi ile eğitilmeli ve onlar için bir "sosyal reform" yapılmalıydı. Sınıf mücadelesi de bir nevi "kutsal savaş" (cihat) olarak savunulmaktaydı. Rüstow, bu fikri akımda sınıfsal mücadele ve toplumsal barış bağlamındaki tezatları görerek, "kalpte sevgi taşıyarak, nefret vaaz edilemez" diyerek, en nihayetinde 1925 yılında bu dindar sosyalist gruplardan ayrılmıştır (Meier-Rust, 1993, s.32-34).

Oppenheimer'in öğrencisi ve arkadaşı olan Löwe'nin tavsiyesi üzerine Rüstow, 1919-1924 yıllarında Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) egemenliği altında olan İktisat Bakanlığında genel ekonomi konulardan sorumlu bir birimde görev almıştır. O yıllarda bile Rüstow, kartel yapılanmalarına karşı samimi bir duruş sergilemiş ve 1923 tarihli Kartel-Tüzüğü'nün hazırlanmasında etkin rol almıştır (Meier-Rust, 1993, s.28). Ancak devlet hizmetinde bir sosyalist olarak Rüstow, o yıllarda değişik kapitalist çıkar gruplarının devlet nezdinde yürütmüş oldukları lobcilik faaliyetlerinin karşısında çoğu zaman çaresiz kalmanın ıstırabını da yaşamıştır (Dörr, 2017, s.10-62).

1924 yılına İktisat Bakanlığından ayrılan Rüstow, 1933 yılına kadar Makine Mühendisleri Sendikası'nın ekonomi politikaları departmanında yönetici olarak görev almış ve büyük sanayicilerin lobcilik çalışmalarının önüne geçmek için çaba göstermiştir. Bu yıllarda ordo-liberal temsilcilerinden olan Wilhelm Röpke (1899-1966) ve Walter Eucken (1891-1950) ile tanışarak, sağ sosyalist düşüncelerini revize etme ihtiyacı duyarak, daha çok sol liberal görüşleri benimsemeye başlamış ve bu süreçte kendisini liberalizmi yenileme çalışmalarının içinde bulmuştur.

Adolf Hitler'in (1889-1945) iktidara gelmesini önlemek için, Weimar Cumhuriyetinin son demokrat şansölyesi Kurt von Schleicher (1882-1934), bakanlar kurulunun üyelerini değiştirip Rüstow'u ekonomi bakanı yapmayı düşünmüştü. Ne var ki Hitler, iktidarı eline geçirdiğinde bu plan suya

düştüğü gibi Hitler Almanya'sının gizli siyasal polis örgütü olan Gestapo, (Geheime Staatpolizei =Gizli Devlet Polisi), iktidar değişiminden birkaç gün sonra Rüstow'un evini başkalarıyla birlikte darbe teşebbüsünde bulunduğu iddiasıyla basmıştır (Meier-Rust, 1993, s.27-43).

Türkiye Yılları

Arkadaşları, özellikle meslektaşları Wilhelm Röpke ve Batı Almanya'nın ilk Cumhurbaşkanı olmuş olan Theodor Heuss (1884-1963), bize Rüstow'un kişiliğine dair bir portre sunmaktadır. Buna göre bir bilim insanı olarak Rüstow, cesur, espritüel, alışılmadık derecede kapsamlı ve derin bir bilgiye sahipti. Bununla birlikte "damarlarında birkaç damla asi kandan olsa gerek boyun eğmeyecek kadar da özgürlüğe düşküdü. Bu özgürlük sevgisi de onu 1933'te İstanbul Üniversitesi'ne sürgüne götürdü." (Köhler, 2011, s.1).

Evliyken Münih'te ikinci eşi olacak olan ve o dönemde antropoloji okuyan Anna Bresser (1892-1956) ile tanıştı (Kollwitz ve Bohnke-Kollwitz 1989). Ancak, bu evlilik fazla uzun sürmedi. Bir aristokrat ailesinden gelen üçüncü eşi Kontes Lorena Vitzthum von Eckstädt (1905-1999) ile üçüncü evliliğini yaptı. İşte Rüstow, tam bu dönemde kendini hayati tehlikede görerek, üçüncü eşi Kontes Lorena ile Almanya'yı terk ederek, İsviçre'ye yerleşmek zorunda kalmış ve oradan da Türkiye'ye göç etmiştir. İstanbul Üniversitesinde ekonomi coğrafyası ve iktisat tarihi bölümünde öğretim üyeliğini yapmış ve burada en önemli eserlerinden sayılan "Hâl-i Hâzırın Yerini Tayin: Evrensel Tarih Açısından bir Kültür Kritiđi" (Ortsbestimmung der Gegenwart, eine universalgeschichtliche Kulturkritik) başlığını taşıyan kitabını yazmıştır (Rüstow, 1950a).

Rüstow'un biyografisini kaleme alan Bayan Kathrin Meyer-Rust'a göre Rüstow, Türkiye'de kaldığı sürece Hitler rejimine karşı siyasal muhalefette bulunmaya devam etmiştir. Ankara'da Amerikan Haber Alma Teşkilatı (Office of Strategic Services) ile Hitler'e karşı Alman direnişçiler grubu arasında arabulucu görevi üstlenmiştir. Silezya kırsal Kreisau kasabasındaki mülkünde bir araya gelen Helmuth James von Moltke (1907-1945) liderliğindeki yaklaşık yirmi beş Alman muhalif bir gruptan oluşan "Kreisau Çemberi" (Kreisauer Kreis) olarak bilinen grup ile ABD'li yetkililer arasındaki bağlantıyı Rüstow kurmaktaydı. Bu bağlamda Rüstow, "Kreisau Çemberi"nin en önde gelen üyeleriyle gizli görüşmeler yapmıştır. Ne var ki Amerikalıların desteğini yeterince görememiş olan Rüstow, hayal kırıklığına uğramış ve bundan dolayı bu misyonunu tamamlayamamıştır (Meier-Rust, 1993, s.59).

Almanya'ya Dönüşü

Rüstow, Hitler rejimi tarihe karıştıktan sonra 1949 yılında Almanya'ya geri döner dönmez Heidelberg Üniversitesinde 1950 yılında Ekonomi ve Sosyal Bilimler Bölümünde ordinaryüs olarak göreve başlamıştır. Aynı zamanda emekli olduğu 1956 yılına kadar Alfred-Weber Enstitüsünde müdürlük yapmış, Alman Siyasal Bilim Birliği'nin (Deutschen Vereinigung für Politische Wissenschaft) başkanlığını ve daha sonra şeref başkanlığını yürütmüş (1951-1956) ve Sosyal Piyasa Ekonomisi Eylem Birliği'nin (Aktionsgemeinschaft Soziale Marktwirtschaft) başkanı ve daha sonra şeref başkanı olmuştur (1954-1962). Rüstow'un sayesinde bu dernek, Ordoliberalizm görüşlerini tanıtmakta Almanya'nın en önemli "Thinktank" kuruluşlarından birisi olmuştur. Rüstow, Friedrich-Naumann-Vakfının danışma kurulunun üyesiydi aynı zamanda (1959-1960).

Ekonomi Bakanı ve daha sonra Şansölye olan Ludwig Erhard (1897-1977), bu kuruluşun üyesi olarak 1920'li yıllardan beri tanışıklığı olan Rüstow ile her zaman sıkı iş birliğinde bulunmuş ve bu kuruluşun davetlisi olarak sık sık tebliğlerde bulunmuştur (Meier-Rust, 1993, s.72-88). Rüstow, İktisat Bakanlığına bağlı iktisadi istişare meclisinde "Sosyal Piyasa Ekonomisi" şeklinde adlandırılan iktisat politikası hareketine öncülük eden bilim insanlarının başında bulunmuştur (Fındıkoğlu, 1963, s.37)

Rüstow'un üç evliliğinden yedi çocuk meydana gelmiştir. Bunlardan Dankwart Rüstow (1924-1996), ABD'de yaşamış olan ünlü bir siyaset bilimi ve sosyoloji profesörüydü. Rüstow, 30 Haziran 1963 yılında 78 yaşındayken Heidelberg kentinde vefat etmiştir. Rüstow'un kapsamlı eserleri, bugün Koblenz kentinde Federal Arşivde muhafaza edilmektedir (08.07.2021 tarihinde, <https://www.kas.de/de/ruestow-alexander> adresinden erişildi).

Hayatî (Vital), Hayatî Durum (Vitalsituation) ve Hayatî Politika (Vitalpolitik) Kavramlarının Genel Çerçevesi

Bir sıfat olarak Almanca "vital" kelimesi, geniş boyutuyla "tüm gücüne sahip", "hayat dolu", dar boyutuyla ise daha çok "hayatî/yaşamsal öneme sahip", "çok önemli olmak" ve "hayatî/yaşamsal" gibi anlamlar taşımaktadır. Bu bağlamda örneğin "insanların temel hayatî ihtiyaçlarından" bahsetmek mümkündür. "Vital" kelimesinin eşanlamları, kontekste göre "aktif", "meşgul", "dinamik", "enerjik" ve (ya) "canlı" olabilmektedir. Epistemolojik olarak kökü Latinceye dayanan "vitalis" kelimesinden orijinal bir yaklaşımla "hayatın parçası", "yaşam içeren", "yaşam gücüne sahip" gibi anlamlar da çıkartılmaktadır (02.07.2021 tarihinde, <https://www.duden.de/rechtschreibung/vital> adresinden erişildi). Bu çalışmada "vital" kelimesi, Türkçede "hayatî" karşılığını bulmakta ve bu bağlamda kullanılmaktadır.

Rüstow, "Hayatî Durum" ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır: "İnsan, yalnız ekmekle yaşamaz. Ekonominin kendi içinde bile

ölçülemeyecek kadar hayatî ve antropolojik olanın, gerçekte ekonomik olandan, nicelik olarak ölçülebilir olandan daha önemli olduğunu idrak etmeliyiz. Ekonomi, insanlar için var olduğuna göre, - nasıl bir dönem ise - doğal olması gereken böyle bir meseleyi bu şekilde açıklamak zorunda kalıyoruz. Yani (demek istiyorum ki), ekonomik (faaliyetlerde bulunan) bir kişinin "hayatî durumu", ekonomi içinde ama ekonomi üstü bir değerdir. Ekonomi bir araçtır, ancak "hayatî durum" (Vitalsituation) bir amaçtır." (Rüstow, 2001 [1945], s.142-143). Rüstow, böylece daha 1945 yılında ekonomi ile "hayatî durum" arasında sosyal değerleri ön plânda tutan insani bağlar kurmuş ve bir araç konumunda olması gereken ekonominin asli görevinin insanların hayata dair durumlarını iyileştirmek olduğunun altını çizmiştir.

Rüstow, "Hayatî Durum" kavramının önemini ileriki yıllarda da yeniden gündeme getirmiş ve bunu insanlık merkezinin ayrılmaz bir unsuru olarak görmüştür. Örneğin 1960 yılında yaptığı bir sunumunda "Hayatî Durum" kavramını "insanların hayata dair genel hissiyatı ve memnuniyeti" olarak tanımlamıştır. Böylece Rüstow, sosyal piyasa ekonomisi üstü bir hayat düzeninin yani insanların temel gereksinimlerini dikkate alan "Hayatî Politika" konseptinin temellerini atmış oldu. Her ne kadar Wilhelm Röpke de sosyal politikaya yönelik buna benzer bazı açılımlarda bulundu ise de „Hayatî Politika“ kavramının gerçek mucidi şüphesiz Rüstow olmuştur (Ulrich, 2001, s.32).

"Hayatî Politika"nın esin kaynağı olarak Rüstow, acaba kimlerden ve hangi eserlerden yararlanmış olabilir? "Hayatî politika" konseptinin insan-çevre-konut bağlamındaki en önemli ilham kaynağı, Rüstow'un kendi ifadesiyle Heidelberg'li meslektaşı Erich Preiser'in (1900-1967) "Bir Örnek Olarak Württemberg Ekonomisi" (Die württembergische Wirtschaft als Vorbild) başlığını taşıyan makalesi olmuştur (Preiser, 1937). Bu makalesinde Preiser, 19. yüzyılda Württemberg Eyaletinde yaşayan sanayi işçilerinin kısmen de olsa çiftlikleri andıran uygun iskân ve mesken durumlarını, İngiliz proletaryanın insanlık dışı ikamet ve hayat şartlarını kıyaslamaktadır. Bu kötü şartları teyit edercesine Alman sosyalist Friedrich Engels (1820-1895) de 1845 yılında kaleme aldığı "İngiltere'de Çalışan Sınıfın Durumu" makalesinde İngiliz işçilerinin kötü mesken durumuna temas etmiştir (Engels, 1972, s.237-506).

1907 yılından itibaren Rüstow, "Özgürlükçü Sosyalizmi" savunan Franz Oppenheimer'in eserlerini okumaya başlamıştı. Rüstow, Oppenheimer'in öğrencileri olan Adolf Löwe (1893-1995), Gerhard Colm (1897-1968) ve Eduard Heimann (1889-1967) ile 1920'li yıllarda yakın arkadaşlıklar kurmuştu. Rüstow, Oppenheimer'in toplumsal sosyoloji teorisinin yanında Liberal Kapitalizm ile Marksist Komünizm'e alternatif olarak gösterdiği "Özgürlükçü Sosyalizm" yani "Üçüncü Yol" konseptinin etkisi altında kalmıştır (Beer, 2007, s.175-176). Ne var ki Rüstow, sosyo-ekonomik politikalarını

karakterize etmek adına “Özgürlükçü Sosyalizm” kavramını kullanmak yerine “Sosyal Liberalizm” kavramını tercih etmiştir (Hegner, 2000).

Bunun yanında Rüstow, sosyal politika araştırmalarıyla tanınan Gerhard Weisser’in (1898-1989) hayat durumları konseptinin (Lebenslagenkonzept) fikirlerinden de ilham almıştır. Rüstow’un “hayatî politika” kavramının mahiyetinin özellikleri dikkatlice incelenirse madde ve madde ötesi hayat durumları ile ilgili görüşlerinin kaynağının, bu bilim insanının eserlerine dayandığını söyleyebiliriz. Weisser gibi Rüstow da bireyin kendi kendine sorumluluk taşıyabilmesi, kamu kurumlarının etkisi altında olmayan bazı dış şartlara bağlı olduğunun altını çizmektedir (Meier-Rust, 1993, s.23-26).

Helmut Paul Becker (1965, s.43-44), sosyal piyasa ekonomisi konseptinin oluşumunda ve gelişiminde katkıda bulunan bilim insanlarını, Freiburg Ekolü (Ordoliberalizm) ve Sosyolojik Neo-Liberalizm (Sosyal Ordoliberalizm) bağlamında iki grupta değerlendirmiştir. Buna göre Alexander Rüstow, Alfred Müller-Armack (1901-1978) ve Wilhelm Röpke ile birlikte sosyolojik Neo-Liberalizm’i benimseyen bilim insanları arasında yer almakla beraber, diğer sosyal neo-liberallerden farklı olarak “hayatî politika” ekseninde sosyal politikalar geliştirmiştir (Tablo 1).

Alman liberal düşünürler arasında adeta bir iş bölümü meydana gelmişti. Walter Eucken’in etrafında toplanan “Freiburg Okulu”nun temsilcileri, çalışmalarını ağırlıklı olarak ekonomi düzen konseptine yoğunlaşmışlardı. Rüstow ise Müller-Armack’ın sosyal piyasa ekonomisi modelini madde ötesi toplumsal değerler üzerinden zenginleştirerek, “hayatî politika” kavramını geliştirmiştir.

Tablo 1: Dünya Görüşlerine Göre Sosyal Piyasa Ekonomisine Katkıda Bulunan Bilim İnsanları

Freiburg Ekolü (Ordoliberalizm)	Sosyolojik Neo-Liberalizm (Sosyal Ordoliberalizm)
Walter Eucken, Franz Böhm, Constantin von Dietze, Hans Gestrich, Karl Friedrich Maier, Fritz W Meyer, Leonhard Miksch, K. Paul Hensel.	Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow.

Kaynak: Becker, 1965, s.44.

Freiburg Okulu’nun temsilcilerinden farklı olarak Rüstow ve Röpke, sosyal yapının aktif bir toplumsal politika ile güçlendirilmesinden yana fikirler geliştirmiştir. Eucken, işleyen bir rekabet düzeninin birçok sosyal sorunun üstesinden gelebileceğini veya bunların ortaya çıkmasını engelleyeceğini düşünürken, Rüstow, buna ilaveten devlet eliyle yürütülmesini istediği “hayatî politika”nın uygulanmasını gerekli görmüştür (Rüstow, 1951, s.458).

Bu “hayatî politika” kavramı, açılımsal olarak bugün, sosyal politikaların birçok alanının gelişmesine yardımcı olmuştur. Rüstow, “hayatî politika”nın gerekliliğine dair “hayatî durum”un madde ötesi önemini şu şekilde

açıklamıştır: "İnsanın içinde bulunduğu hayat durumu ile ilgili hissiyatı, bir temel gösterge olarak aynı zamanda ekonomik şeylere, ama bundan çok daha büyük ölçüde ekonomi üstü şeylere dayanmaktadır." (Rüstow (1963a: [1960], s.82-83). Sosyal politikanın mevcut tedbirlerinin yanında "hayatî politika", hakiki anlamda memnuniyet verici bir "hayatî durum" meydana getirmelidir, öyle bir "hayatî durum" ki, orada her bir insan, kendini memnun ve mutlu hissetmelidir." (Rüstow, 1952, s.8).

Rüstow'un "hayatî durum" kavramının sosyal alan kapsamı, "sınırsız sayıda çok şey" içerecek kadar geniştir. Buna göre özellikle "aile, topluluk, devlet, genel olarak bir bütün olarak insanlığa kadar varan bütün sosyal bütünleşme (entegrasyon) biçimleri, ayrıca dini, etik, estetik, kısaca insani olan ve hatta kültürel olan (her şey)", "hayatî durum"un unsurlarındandır (Rüstow, 1963a [1960], s.77). Hakikaten bugün, pozitif psikoloji ve manevî sosyal hizmet araştırmaları, huzurlu bir sosyal hayatın merkezinde insan haysiyeti gibi benzer değerlerin öneminin altını çizmektedir.

Rüstow'a göre "ekonomik özgürlük, mutlak olarak siyasi özgürlüğün vazgeçilmez temelidir, hatta insan özgürlüğünün de, yani (ekonomik özgürlük), insan onurunun hizmetinde olmalıdır." Siyasi ve insani özgürlük için, serbest ve özgür bir ekonomi düzeni şarttır. Bu ekonomi düzenin adı, "Kapitalizm ile Komünizm" arasında bir "Üçüncü Yol" olan sosyal piyasa ekonomisidir (Rüstow, 1963a [1960], s.78). Buna göre sosyal piyasa ekonomisi düzeninin tercih edilmesinin gereği, üstün üretkenliğine ve ekonomik etkinliğine dayanmaktan çok ekonomi üstü değerlere sahip olmasına bağlanmalıdır. Rüstow'a göre, piyasa ekonomisinin "sosyal" sıfat taşımasının nedeni, öncelikli olarak toplumsal refahı artıran kamusal sosyal politika oluşturmaktan çok tekelci piyasa oluşumunu sınırlayan engelleyici düzenlemelere dayanmaktadır. Bu kapsamda piyasaya dönük olarak ilk akla gelen düzenlemelerin başında serbest rekabeti teşvik eden âdil rekabet kuralları gelmektedir.

Böylece Rüstow, ekonomi üstü değerleri ve bununla ilişkili bağlamları dikkate alan bir ekonomik ve sosyal politika talebinde bulunmaktadır. Rüstow, maddiyatın da üstünde olan değerlerin hayatın bir parçası haline getiren insani bir yaşam ortamını temin eden sosyal siyasete de "hayatî politika" ismini vermektedir. Dolayısıyla Rüstow'un bilimsel açılımlarında sosyal piyasa ekonomisi konsepti, kapsamlı bir ekonomik ve sosyo-politik düzen olduğu kadar rehber ve kılavuz niteliğinde bir hayat programıdır. Bu program, bir yandan ekonomik aktivitelerin iktisat ötesi ve üstü bir çerçeve ile belirlenmekte, diğer yandan da kişinin hayat şartlarını merkeze koyan bir politik anlayışla zenginleştirilmektedir. Bu durum, özellikle seçtiği örneklerin geniş bir yelpazede yerleşmiş olduğunu göstermektedir. İster tekelleşme ile mücadele, ister yoksul bölge veya gelişmekte olan ülkelere yönelik kalkınma yardımları, isterse çevre koruma politikaları olsun, neticede bütün

sosyo-politik öneriler, her zaman insanların lehine olan ekonomi üstü değerler ve hedeflerle ilgilidir (Rüstow, 1963a [1960], s.80-82).

Klâsik liberalizmin eksikliklerini gören Rüstow'un sosyal piyasa ekonomisi anlayışının bir diğer karakteristik özelliği ise, "Kaba Liberalizm" olarak ifade ettiği "İktisadi Liberalizm"den bariz bir şekilde fikren ayrılması ve nihayetinde onu reddetmesidir. Özellikle özerk bir sistem olarak gösterilen serbest ekonomiye duyulan "koşulsuz batıl inanç" noktasında eleştirileri çok belirgindir. Rüstow, bu doğrultuda genel anlamda istisnasız olarak herkese refah vaat eden, müdahaleleri gereksiz ve verimsiz gören "Kaba Liberalizm" in kerametvari bir anlayışla ortaya çıkması beklenen "mutluluk/saadet saçmalıklarını" da aleni olarak tenkit etmektedir.

Rüstow'a göre liberal ekonomik sistemin kendi kendine yeterli olduğuna dair iddiası, "Sosyoloji Körlüğü" nün bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve kurumsal olarak çevresel şartların gözden kaçırılmış olmasından dolayı da bazı liberal kesimler tarafından bilinçsizce desteklenmiştir (Rüstow, 1957, 160-169). Bundan ötürü 19. yüzyılın sonlarına doğru sınır, ölçü, kural ve değer tanımayan adi, ilkel ve kaba bir "İktisadi Liberalizm" anlayışı doğmuştur. Bir başka deyişle "Kaba Liberalizm" temsilcileri, "Tanrı'ya (tevekkül temelinde) yanlış bir anlayışla güven duyarak, deveyi bağlamayı tamamen ihmal etmişlerdir." (Rüstow, 2001, s.94). Halbuki "Kapitalizm'in Babası" olarak biline Adam Smith (1723-1790) bile piyasa güçlerinin denetimine yönelik olarak etik ve kurumsal unsurların önemine işaret etmişti (Rüstow, 2001, s.93 ve s.105-111).

Bu saptamalarıyla Rüstow, sadece sosyal piyasa ekonomisinin ilkelerini belirlememiş, bununla birlikte bu ekonomik düzeninin devlet yapısına dair ölçülerini de ortaya koymuştur. Buna göre sosyal devlet, ekonominin üzerinde ve piyasa ekonomisine zarar verebilecek değişik çıkar gruplarının da üzerinde olmalıdır. Düzene dair denetim ve idare mekanizmalarına dair talepleri, sosyal piyasa ekonomisi tarihinde çoğu zaman kapitalist zihniyetinde olan büyük şirketleri rahatsız etmiştir. 2011 yılında Alexander Rüstow Ödülüne layık görülen Alman Cumhurbaşkanı Horst Köhler'in (1943-), ödül töreninde ifade ettiği gibi "düzen politikası, rahatsız edici olmalıdır aksi takdirde "Laissez-faire" niteliğini korur. Ve iyi bir düzen politikası, dogmatik değildir, ama radikaldir, çünkü köklerine kadar inmektedir. Her iki özellik de Alexander Rüstow'un verdiği örnekle mükemmel bir şekilde incelenmeye değerdir." (Köhler, 2011, s.1).

Toparlamak gerekirse "hayatî politika", II. Cihan Harbinden sonra toplumun somut olarak hayat şartlarını dikkate alan ve buna bağlı olarak bir iyileştirme çabası olarak klâsik düzen politikasının geliştirilmesini amaçlayan Rüstow tarafından kullanılmış ve detaylandırılmış bir kavram olduğu kadar uygulamaya dönük bir sosyal konsepttir (Dörr, 2017, s.9-63).

Sosyal Piyasa Ekonomisi Çizgisinde Hayatî Politika Konseptinin Açılımı

Her ne kadar piyasa ekonomisinin sadece politik ve ekonomik çerçevesini belirlemek, Ordoliberalizm'in temel konularından birisi ise de, Alexander Rüstow'un bilimsel çalışmaları, ordoliberal düşünce okulunun temsilcilerinde hiç görülmeyecek kadar kapsamlı bir şekilde piyasa ekonomisinin ötesine de sirayet etmektedir. Buna göre sosyal piyasa ekonomisi, onun üzerinde olan daha yüksek bir sosyal düzen içinde yer almalıdır. Bu talep, Rüstow'un 1945'te yayınlanan "Ekonomik Liberalizmin Başarısızlığı" ismini verdiği kitabında görülen derin entelektüel tarihsel analizlerine dayanmaktadır.

Rüstow, bu araştırmasında her şeyden önce, Hıristiyan teolojisi ve yeni ekonomi bilimi üzerindeki stoacı etkiler nedeniyle ortaya çıkan doğal düzene eleştirel bir şekilde yaklaşmıştır. Rüstow, piyasa sonuçlarının kutsal ve dokunulmaz olduğu ve bu doğal düzene müdahalenin sadece olumsuz sonuçlar doğurabileceği inancının, mantıksal olarak en azından her zaman doğru olmadığı kanaatine varmıştır. Bundan dolayıdır ki Rüstow'un sosyal piyasa ekonomisi anlayışı, krizleri ve sosyal sefaleti "ilahî plana dayanan ekonominin" doğasında ve kaçınılmaz bir kötü sonuç olarak gören tarihsel "laissez-faire" yaklaşımına yani klâsik liberalizme karşı bir program olarak tasarlanmıştır (Rüstow, 2001 [1945]).

Max Weber'in (1864-1920) "Kapitalizmin Ruhunu" sekülerleştirilmiş bir Protestan etiği olarak keşfettiğini kabul edecek olursak, o zaman "İktisadi Liberalizm'in Başarısızlığı" (1945) kitabından yola çıkarak, Rüstow'un "Liberalizm Ruhunun" da birbiriyle uyumlu deist-stoacı inancının sekülerleştirilmiş bir yansıması olduğuna dair tezini kabullenmemiz gerekmektedir (01.07.2021 tarihinde, <https://www.metropolis-verlag.de/Das-Versagen-des-Wirtschaftsliberalismus/349/book.do> adresinden erişildi).

Sosyal piyasa ekonomisinin savunucusu olan Rüstow, ekonomiyi daha yüksek bir insani amaç için bir araç olarak görmüştür. Bu doğrultuda ekonomi, insanların sosyal refahına ve hür iradeleriyle serbestçe karar almalarına önemli bir katkı sağlamalıdır. Bir başka ifadeyle ekonomi, insanların refahı ve huzuru için var olmalıdır, tersi insanlığa ve doğal yasalara aykırıdır. Rüstow'un ifadesiyle ekonomi, "insanlığın hizmetkârıdır" ve bu hizmet anlayışı çerçevesinde "ekonominin her noktada ve tutarlı bir şekilde ekonomi üstü değerlerin hizmetine sunulması gerektiği ve bir çatışma/ihtilaf durumunda da bu ekonomi üstü değerlerin önceliği hak ettiği" açıktır (Rüstow, 1960, s.8).

Kuşkusuz Rüstow'un en başta gelen ana çabalarından biri, sosyal piyasa ekonomisi konseptinin içeriğini anlamlı bir şekilde zenginleştirmektir. Nitekim Rüstow'un öğrencisi Gottfried Eisermann (1918-2014), hocasının 75. doğum günü vesilesiyle şunları ifade etmiştir: "(Alexander Rüstow'un) çok

sayıdaki ekonomik-politik odaklı günlük gazete yazılarının ve tebliğlerinin amacı, değişik bakış açıları geliştirerek, sosyal piyasa ekonomisinin işlevselliğini sağlamaktır.” (Eisermann, 1960, s.151). Ekonominin, insanların hayatı gereksinimlerini karşılayabilmesi için, sosyal piyasa ekonomisi de “hayatî politika” bağlamında başta âdil rekabet olmak üzere bazı şartları yerine getirmelidir. Şimdi ise tek tek bu şartları bir gözden geçirelim.

Serbest Piyasada Rekabet, Âdil, Verimli ve Etkili Olmalıdır

İnsanların, piyasada serbest rekabet içinde kendilerini gerçekleştirebilmelerini sağlayan bir düzenin/ortamın olması şarttır. Böylece her insan, burada kendi kabiliyetini ve doğal gücünü kolayca ortaya koyabilecektir. Aslında ekonomik özgürlük, kendi başına bir değer değildir sadece “siyasi ve insani özgürlüğün vazgeçilmez temelidir” (Rüstow, 1960, s.8).

Ancak ekonomik özgürlük, haksız rekabetin ortaya çıkaracağı güç merkezleri yani tekeller tarafından yok edilmemelidir. Rüstow için, sosyalist devletçiliğin etkilerine ek olarak, özel sektörde oluşabilecek ekonomik güç konumları da potansiyel tehditler listesinin başındaydı. Onun için piyasada ekonomik anlamda aşırı güç birikimini sınırlamak ve denetlemek, kamuya ait bir sosyal görevdir. Buna göre rekabet politikası, “hayatî politika” adı verilen kapsamlı türden tutarlı bir sosyal politika ile desteklenmelidir. Bu, bireysel refahı olumlu yönde etkileyecek şekilde yaşam ortamının iyileştirilmesini içermektedir. Bunun için de kamusal sosyal yardımlarla tamamlayıcı bir sosyal güvenlik/sigorta sistemi şarttır (Hegner, 2000, s.83-84).

Âdil rekabet şartlarının ana fikri, piyasa güçlerine yaşamlarını kolaylaştıran düzenleyici politikanın verilmesi ilkesine dayanmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi, devlet olmaksızın bu düzenli ilkeleri kendi kendine otomatikman oluşturamaz. Âdil ve meşru bir piyasa ekonomisinden bahsedilebilmek için, etik değerler açısından düzenleyici kuralların belirlenmesi ve uygulanması, “hayatî politika” açısından önemlidir (Ulrich, 2001, s.32).

Ekonomi rekabetinin teminatı olarak etik ve sosyolojik bağlılıklar, ekonomi düzeni açısından hem bir şart, hem de bir tamamlayıcı unsurdur. Çünkü sosyolojik ve kurumsal çevresel şartlar, gereği gibi yerine getirildiğinde bireysel fayda ile kamusal fayda bir noktada buluşabilmektedir (Rüstow, 2001, s.90).

Biyografisine dayanarak, Rüstow'un âdil rekabet politikasıyla ilgili olarak zaten özel bir ilişkisi vardı. 1919'dan 1924'e kadar Alman Weimar Cumhuriyetinin Ekonomi Bakanlığı'nda kartellerle ilgili konular da dâhil olmak üzere İktisadi İşleri Birimi'nde başkan olarak görev yapmıştır (Maier-Rigaud & Maier-Rigaud, 2001, s.307-309). 1923'te “Ekonomik Gücün Kötüye Kullanılmasına Karşı Yönetmelik”in hazırlanmasında önemli katkıları olmuştur. Bu düzenlemenin nedeni ve arka planı, sadece para reformunun

hazırlanması değildi, bununla birlikte her Şeyden önce Alman ekonomisinde devam eden kartelleŐmeyi önlemektir (Basedow, 2008, s.270-273).

Rüstow'a göre sosyal piyasa ekonomisi konsepti, BolŐevizm ve Komünizm'e ve özellikle planlı ekonomiye veya - Eucken'in terminolojisi ile ifade edecek olursak - merkezi yönetim ekonomisine bir alternatif olarak geliştirilmelidir (Rüstow, 1953, s.99). Rüstow için sosyal piyasa ekonomisinin rekabet politikası açısından en önemli unsurları Őunlardır (1949a, s.31-40):

- Âdil performans rekabetini kesin olarak sağlamak ve serbest rekabeti engelleyici haksız girişimleri önlemek için, devlet, sıkı bir Şekilde "piyasa polisi" rolünü üstlenmelidir. Stratejik olarak piyasa denetimi, her zaman kamunun elinde olmalıdır. Rüstow'un bu talepleri doğrultusunda bugün Almanya, ABD, Kanada, Japonya gibi birçok ülkede rekabet kurumları oluşturulmuŐtur. 2005 yılında 101 devlet, rekabet kuralları ile ilgili kanun kabul etmiştir. Bu devletlerin 75'inde rekabet mevzuatı yalnızca 15 yıldan daha kısa bir süre beri yürürlükte'dir (Papadopoulos, 2008).

- Başta demiryolu taŐımacılıđı ve kamu hizmetleri olmak üzere, doğal, teknik veya diğer nedenlerle kaçınılmaz olarak bir tekel yapısına sahip olan ekonominin tüm dalları sosyalleŐtirilmelidir yani kamulaŐtırılmalıdır.

- İktisadi yönden tam sorumluluk gerektiren piyasa ilkesine aykırı olan limitet Şirketleri ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca hissedarları yanıtlan anonim Őirketlerinin yapısı radikal olarak yeniden düzenlenmelidir.

- Bireysel olarak özel mucidi teşvik etmeyi amaçlayan yeni bir patent hakkı hazırlanmalıdır. Özellikle büyük kapitalist Şirketler, patent hakkını istismar ederek, tekel oluşturma yoluna gitmektedir. Bu talep, bugün de özellikle ilaç sektörü açısından aktüel bir sorundur. Örneğin, korunması gereken inovatif bir yenilik olmamasına rağmen çoğu zaman rakipleri pazarın dışında tutmak amacıyla sık sık patent baŐvuruları yapılmaktadır.

Sosyal piyasa ekonomisinde ekonomik verimlilik ve etkililik, kendi başlarına birer değer olmaktan ziyade yalnızca daha büyük bir insani amaca yönelik araçlardır. Ekonomi, sadece sosyal sorunların çözümüne etkin bir Şekilde yardımcı olmalı ve insana yakıŐır bir yaşam için, gerekli maddi temelleri oluşturmalıdır (Rüstow 1960). 1960'lı yıllarda sosyal Ordoliberalizm'in taraftarlarının ve bu çerçevede Rüstow'un bakış açısına göre, ekonomide üretimin ve verimliliğin artması, aynı zamanda ülkedeki ve dünyadaki açlığı ve sefaleti ortadan kaldırmak için, gerekli olan sosyal bir baŐarıydı.

Rüstow, birçok ordo-liberal bilim insanından farklı olarak siyasetin/devletin ekonomi için düzenleyici çerçeveyi belirlemesi ile yetinilmesi gerektiğine inanmaktaydı. Devlet, toplumsal düzeyde sosyal misyonunu da tamamlamalı ve bu çizgide "hayatî politika" konseptini sadece iktisadi/maddi konular/sorunlar üzerine odaklanmamalı aynı zamanda insanların gerçekte memnuniyetini temin eden bütün faktörleri dikkate almalıdır (Rüstow, 1955). Bu nedenle ekonomi politikası, ekonomi üstü tarafa daha

çok değer vermeli, insanın özüne uygun hale getirilmeli ve böylece insanın mutluluğuna, iyiliğine ve refahına hizmet etmelidir (Rüstow, 1957, s.215-238).

Güçlü Devlet, Gerektiğinde Müdahalede Bulunmalıdır

Rüstow'un anlayışına göre piyasa, hizmet veren bir işleve sahiptir ve bu yönde de bireyin ve toplumun maddi gereksinimlerini karşılamalıdır. Pazar alanında rekabet, sadece örgütlenme ilkesinin bir göstergesidir. Onun için sadece rekabet ilkesi, sosyal dayanışmaya büyük bir katkısı olamaz. Sadece bu ilke üzerinden toplumsal birlik oluşturulamaz. Rüstow, bundan dolayı piyasa alanının dışında pazar kenarına da vurgu yapmaktadır. Pazar kenarı, kültür, etik, din ve aile gibi sosyal unsurlarla asıl insani olanı yansıtmaktadır.

Bu sosyal unsurlarda organizasyon ilkesinin ahlaki değerlerini ortaya çıkartmak mümkündür. Piyasa dışı kenar alanların görevi, sosyal uyum, dayanışma ve ahlakılığı teminat altına almaktır. Devletin de görevi, bu iki alanı birbirinden ayırmaktır. Devletin, iki alanı birbirinden ayırma ve ilgili her bir alan içinde düzenleyici çerçeveyi oluşturma ve garanti altına alma görevi vardır. Rüstow'un burada devletten beklentisi, bütün alanların üstünde tarafsız bir rol üstlenmesi ve kendi kendine organizasyonun işlemediği durumlarda gücünü göstererek, ilgili alana müdahalede bulunmasıdır (Hegner, 2000, s.43).

Rüstow, ne bir "gece bekçisi devleti" talep etmekte, ne de ekonomi politikasının sadece çerçevesini belirleyen bir devlet anlayışını benimsemektedir. Rüstow, her yönüyle güçlü bir devlet yapılanmasından yanadır. Böyle bir devletin ekonomi sistemi, kaygan bir zeminde olmamalıdır (Rüstow, 1949a, s.36). Bir başka ifadeyle, devletin ekonomisi, "liberal müdahaleciliğe" açık olmalıdır. Bu anlamda müdahale, piyasa yasalarına aykırı olarak değil ama piyasa yasalarını dikkate alan bir çizgide olmalıdır. Eskiye korumak için değil, yeni bir durum meydana getirmek için, müdahale yapılmalıdır. Doğal akışı engellemek için değil, onu hızlandırmak için, müdahalede bulunulmalıdır (Rüstow, 1949b, s.132).

Rüstow, "uzun vadede yardım edilemeyen" ekonomik süjeler için, farklı ama sağlıklı ve rekabetçi alanlarda yeni üretim olanaklarına kavuşabilmelerine yönelik geçici önlemler ve yapısal düzenlemeler içeren alternatif sosyal politikalar önermektedir. Rüstow'daki rekabet politikasının rolü, öncelikle devletin belirli çıkar gruplarının "avı" haline gelebileceği endişesiyle şekillenmektedir. Yalnızca güçlü bir devlet, kendisini sadece kendi menfaatini düşünen kapitalist "çıkart gruplarının" etkilerinden koruyabilme meziyetini gösterebilmektedir. Ne var ki Rüstow'a göre, devletin hayatın tüm olası alanlarına girmesi, aşırı ve olağanüstü bir devlet gücünün göstergesi değildir. Devlet, âdil rekabetin ve özgürlüklerin korunması için, gücünü göstermezse, o zaman her şeye güce yeten bir devletten ziyade acziyete teslim

olmuş güçsüz bir devletten bahsedilir. Menfaat gruplarına karşı kendini savunamayan ve bunları topluma karşı koruyamayan bir devlet, en acıklı haliyle zayıflığı ile mahut bir devlettir. Böyle bir devlet, açgözlü ve hırslı çıkar grupları tarafından parçalanmayı hak etmektedir (Rüstow, 1932, s.65-67).

Görüldüğü üzerine sosyal Ordoliberalizm'in dünyasında, daha somut bir ifadeyle sosyal piyasa ekonomisi konseptinde özgür bir topluluğu sürdürmenin araçları olarak âdil rekabetin ve ekonomik özgürlüğün korunması için, güçlü bir sosyal devletin varlığı olmazsa olmaz şartlardan birisidir. İktisadi özgürlük, demokrasinin yeşermesi anlamında Rüstow için son derece önemlidir. Ancak iktisadi özgürlük, sosyal piyasa ekonomisinde varsa bir anlam taşımaktadır. Onun için ekonomi sistemi, demokratik özgürlüğün hizmetinde olması isteniyorsa, sosyal piyasa ekonomisinin ilkelerinin de uygulanması gerekmektedir (Rüstow, 1963a, s.80). Bu bağlamda piyasa gücü oluşturacak büyük şirketlerin birleşmesine, özgür düzenin ve demokrasinin korunması amacıyla, karşı çıkılmalıdır (Rüstow, 2001 [1945], s.145).

Zaten Rüstow, büyük firmaları ve büyük şirketleri, sosyal yönden zararlı gördüğü için, hiç arzu etmemektedir (Rüstow, 1949b, s.151). Çünkü ancak büyük şirketler, tekel oluşturabilmektedir. Ve tekel de özgürlük için bir tehdittir. Rüstow'a göre "devlet yapısı açısından bayrağında demokratik özgürlüğün yazılı olan bir ülkede, özel güç odaklarının istedikleri gibi ortaya çıkmalarına göz yumulamaz, demokratik yapımızın tam ortasında, gelen geçen tüccarlardan ve tüketicilerden haraç alan soyguncu baronların şato inşa etmelerine tahammül edilemez. Haraçlar ne kadar büyük veya küçük olursa olsun, bundan tamamen bağımsız olarak bu duruma asla rıza gösterilemez" (Rüstow, 1963a [1960], s.83-84).

Katılımcı Endüstriyel Demokrasi Geliştirilmelidir

Rüstow, rekabet halinde olan işletmeler arasında bir sosyal dayanışmanın olamayacağını anlamıştı. Ancak şirket içinde işçi işveren arasında bir birlik-telik duygusunun ve olumlu bir çalışma ortamının oluşturulması mümkündü. Bu doğrultuda işletmeler için kurum içi "Biz" duygusunun temini, sosyal barış ve diyalogtan geçmeliydi. Bu anlamda Rüstow, 1952 tarihinde kabul edilen İşletme Anayasası Kanunu'nun (Betriebsverfassungsgesetz) şirket içinde dayanışma ruhuna ve katılımcı endüstriyel demokrasinin gelişmesine katkı sağlayacağına inanarak, bu yasaya çok olumlu olarak bakmıştır. Bu kanun, güvene dayalı iş birliğini ve iç düzeni, özellikle de çalışanların ve temsilcilerinin birlikte karar alma hakkını düzenlemektedir (Hegner, 2000, s.68).

Böylece işçilerin, yönetici kadroların ekonomik ve sosyal içerikli kararlarına temsilcileri aracılığıyla katılması ve bu kararların alınmasında rol ve yetki sahibi olmasının yolu, bu kanun ile mümkün olmuştur. İşçilerin

yönetime katılması çok defa endüstriyel demokrasi kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Amacı, siyasal demokrasinin kurallarının ekonomik hayata uygulanmasıdır. Bu bakımdan yönetime katılma, işçi sendikalarının önemle üzerinde durdukları ve her düzeyde gerçekleştirmeye çalıştıkları bir amaçtır. Yönetime katılmanın boyutları da ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. İşçilerin işletme yönetimine katılmaları, genelde iki yoldan gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi kanunla, ikincisi de toplu iş sözleşmeler ile bu hakkın işçilere tanınmasıdır. Şüphesiz işçilerin yönetime katılma hakkının kanunla elde etmeleri daha önemlidir.

Nitekim Federal Almanya'da önce demir-çelik ve madencilik işletmelerinde yönetime katılma hakkı, 1952'de bütün işçilere teşmil edilmiştir. Bu kanun ile birlikte çalışanların, kurumlarının, işyerlerinin ve(ya) işletmelerinin yönetiminde söz sahibi olmalarını sağlayan, endüstriyel demokrasiyi somut olarak hayata geçirilmesine olanak tanıyan, işçi-işveren (bazen de işçi sendikasının temsilcilerinin de bulunduğu) temsilcilerinden oluşan işyeri/işletme konseyleri kurulmuştur. Almanya'da işyeri/işletme konseyleri, yasal açıdan işçi sendikalarından bağımsız olarak kurulmuş ve dolayısıyla işçi sendikalarının mücadele vasıtalarına sahip değildir. İşyeri/işletme konseylerinin üyeleri, sendikalı olup olmadıklarına bakılmaksızın, belirli bir işletmede çalışan bütün işçiler tarafından seçilmektedir. İşverenler, genellikle işçi sendikaları yerine işyeri konseyleriyle çalışmayı tercih etmektedir.

"Hayatî politika" konseptinde çalışanların sosyal hakları önemli bir yer almaktadır. Bu bağlamda serbest zaman, insanın kendini iyi hissetmesi ve sosyal refahı için, olmazsa olmaz bir koşuldur. Bu nedenle Rüstow, 1960 yılında işçi sendikalarının çalışma saatlerini azaltma çabalarını "gelecek için önemli ve teşvike değer" bulduğu için, memnuniyetle karşılamıştır. Ancak kazanılan serbest zamanın, toplumsal gelişim açısından doğru, mantıklı, ailevi ve kültürel amaçlar için kullanılması gerekmektedir. Bugün asıl üzerinde durulması gereken sorun, iş verimliliğine bağlı olarak gerçekten çalışma saatlerinin azalması ve buna bağlı olarak artmış olan serbest zamanı bir bütün olarak sosyal fayda açısından anlamlı bir şekilde dağıtmak ve bu zamanı yine makul bir şekilde değerlendirmektir.

Başlangıç Adaleti Açısından Eğitimde Gençlere Fırsat Eşitliği Verilmelidir

Rüstow, piyasada performans adaleti ilkesine binaen ayrıca bunun bir tamamlayıcısı olarak ekonomi dışı hayata yönelik "başlangıç adaleti"nin de tesisini talep etmektedir. Burada önemli olan iktisadi hayatın dışında devlet politikasının ilke ve kıstaslarını belirlemektir. Buna göre hukuk, ahlâk, ilke, norm ve gelenek gibi değerlerin korunması ve geliştirilmesi, piyasadan ziyade siyasal makamların uhdesinde olması gereken bir sosyal görevdir. Kaldı ki Rüstow'a göre "hayatî politika", kamusal ekonomi politikasının bir

alternatifi de değildir. İstediği sadece ekonomi alanının ötesinde ve üstünde bir anlayış ile ekonomi ve sosyal politikaların insani yaşam durumlarının dikkate alınmasıdır. Rüstow, bundan dolayı insanlığın ekonomi üstü değerlerin çatısı altında mutlu olmalarını sağlayan "liberal müdahalecilik" anlamında güçlü bir devletten yana bir görüş bildirmiştir (Maier-Rigaud & Maier-Rigaud, 2009, s.72).

Genelde bütün ordo-liberal düşünürler, insanlara hem bireysel özgürlük haklarının verilmesini, hem de yaşamlarını özgürce tanzim etme fırsatı bulurken, şahsi sorumluluk sahibi olmalarını talep etmiştir. Burada önemli olan bu talebin, fırsat adaleti ile performans adaleti unsurlarıyla birlikte buluşarak, gerçekleşmiş olmasıdır. Rüstow (1950b, s.97), bu talebi, adeta bir paradigma formülüyle şu şekilde izah etmiştir: "Başlangıç adaleti ile özgürce sergilenen performans rekabetinin birleşimi ile hakikaten iktisadi ve sosyal adaletin zirvesine ulaşılabilir: Bu durumda herkes, gerçekten kendi kaderini kendisi tayin etmiş olur."

Sosyal Piyasa Ekonomisi İçin Eylem Grubu'nun (Aktionsgemeinschaft Soziale Marktwirtschaft) uzun süreliğine başkanlığını yürütmüş olan Rüstow, bu bağlamda sosyo-politik meselelerle ilgili müzakerelerde ve çalışmalarda bulunmuştur. Örneğın, 22 ve 23 Ocak 1959'da Rüstow'un başkanlık yaptığı eylem grubunun 12. çalışma toplantısında ana gündem olarak "Anlamlı ve Anlamsız Sosyal Politika" konusu ele alınmıştı. Burada Rüstow, hayata başlamanın önemine ve "başlangıç adaleti" kavramına yeniden vurgu yapmıştır.

Rüstow için piyasa ekonomisinde sergilenen performans rekabetinden ortaya çıkan gelir dağılımı, kutsal ve âdil olmaktan çok uzaktır. Bunun için ilk olarak, gelir dağılımında asgari bir minimumun (ücretin) elde edilebilmesine yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. İkinci olarak, eğitim ve sermaye açısından başlangıç için adalet yani âdil bir başlama fırsatı ve hakkı tesis edilmelidir. Çünkü Adil başlangıcın gerçekleştirilmesi, sadece fırsat eşitliğine dayanan adalet fikirlerinin bir hedefi değil, aynı zamanda ve her şeyden önce âdil performans rekabeti için bir ön koşuldur (Rüstow, 1949a, s 49 ve 1963b [1959], s.127).

Bu açıdan bakıldığında performansta rekabet ve âdil başlangıç, ordo-liberal bilim insanlarının sosyal adaleti tamamlayan önemli bir talebidir. Sosyal piyasa ekonomisinin temel görevi, rekabetçi düzene tamamlayıcı bir katkı sağlaması açısından herkese hayata eşit şartlar altında âdil bir başlangıç hakkı vermektir. Onun için Rüstow'un "hayatî politika" konseptinde yer alan unsurlardan birisi de herkesin eşit başlangıç fırsatlarına sahip olmasıdır. Eşit başlangıç fırsatları kapsamına kısıtlı maddi imkânlara sahip yoksul ailelerden gelen yetenekli gençler için eğitim desteği de girmektedir (Hegner, 2000, s.62).

Rüstow'a göre eğitimde adalet ilkesi, sermaye için adalet umdesinden daha önemlidir. Çünkü ilk sırada yer alması gereken eğitimde adalet (fırsat

eşitliği), gelir ve servet elde edebilmenin yegâne evrensel kaynağıdır (Rüstow, 1949a, s.51-52). Eğitimde adalet, bireyin eğitime erişiminin yok-sulluk gibi maddi nedenlerden dolayı reddedilmemesi veya engellenme-mesi gerçeğine dayanmaktadır. Bununla birlikte Rüstow, eğitimin genel ola-rak kamulaştırılmasını gerekli veya zorunlu olarak görmemektedir (Rüstow, 1949a, s.50). Bunun yerine eğitim almak isteyen bireylere yete-neklerine göre (karşılıksız olup olmadığını somut olarak belirtmemekle bir-likte) burs verilmelidir. Burada burs sisteminin yalnızca özel inisiyatife bı-rakılmamasını öngören kamu eğitim politikası görevine atıfta bulunulmak-tadır. Bu bağlamda devlet, eğitimde bulunana gençlerin sadece masrafları karşılanmamalı aynı zamanda gelirden yoksun olan ailelere nakdi destek sağlanmalıdır (Rüstow, 1949a, s.71).

Başlangıç sermayesinin bir başka bileşeni ise servetle ilgilidir. Rüstow, “mirasa bağlı haksız eşitsizliğe” yol açan özel miras hukukunda feodal dö-nemden kalma bazı olumsuz kurumsal düzenlemeler saptamıştır. Bu eski-miz mali düzenlemelerin yerine herkese adil bir başlangıç eşitliği verilme-lidir. Ancak bu şekilde açık bir performans rekabet sisteminde herkes liya-kat, ehliyet ve hakkaniyet ölçülerine göre şansını yakalayabilme fırsatına sahip olacaktır. Hayata başlamada sağlanan fırsat eşitliği, “sosyal kıskanç-lıkları” bertaraf edeceğinden dolayı “ekonominin atmosferini” de düzelter-cektir (Rüstow, 1949a, s.53-54).

Miraslar, bir bakıma kolektivist nesiller zinciri ortaya çıkartmaktadır. Bu nedenle, başlangıç eşitliğinin sağlanabilmesi için, özellikle bireysel pers-pektifler açısından katı bir vergilendirme gereklidir. Sosyal piyasa ekono-misinde başlangıç adaleti ile açık performans rekabeti sağlanmış olsa da yine de bireyin başarısını tehlikeye sokan tesadüfler ve risk alanları olacaktır. Bu risk alanlarını azaltabilmek için, hayatın her türlü halini dikkate alan sosyal politikalara ihtiyaç vardır. Örneğin zorunlu sosyal sigorta ve gerekti-ğinde kamusal sosyal yardımlar, bu sosyal riskleri minimize edebilme gü-cüne sahip olmaktadır (Rüstow, 1949a, s.54). Aksi takdirde “sosyal” içerikli olmayan piyasa ekonomileri, sosyal adaletsizliğe ve fırsat eşitsizliğine yol açacaktır. Rüstow, sosyal adaletsizliğe yol açan nedenleri, şu şekilde açıkla-maktadır:

“Bugün servet ve gelir dağılımının, bizim plütokrat² ekonomik düzeni-mizde sosyal adaletle bir ilgisi olduğunu ciddi olarak herhalde kimse iddia etmeyecektir. Elbette, kendi gayretiyle edindiği zenginliğini yalnızca kendi yeteneklerine sahip olan insanlar ve bunun yanında sefaletini yalnızca kendi beceriksizliklerine borçlu olan başkaları da vardır. Ancak, bu vakıa-lardan belirli bir kural çıkartma düşüncesi, gerçeklerden uzaklaşmak anla-mına gelir. Bu konuda eski Türk şairi Fuzuli (ölüm yılı: 1555)³, şöyle

² Plütokrasi, yönetme erkinin maddi açıdan üstün kişilerce paylaşılmasını öngören oligarşik bir yönetim biçimidir.

³ Çeviriye sadık kalmak için, Fuzuli'nin ölüm yılı olarak gösterilen 1555 tarihini aynen aktardım. Ancak yerli kaynaklar, Fuzuli'nin, Hicrî 963'te yani Miladi olarak 1555 değil de 1556 tarihinde Bağdat ve

demektedir: "Zengin olmak isteyen bir kimse, aptallığından dolayı fakirliğin sebebinin tembellik, zenginliğin sebebinin de çok çalışmak olduğuna inanır.'" (Rüstow, 1949a, s.25).

Fuzulî'nin sosyal destek sisteminin olmadığı bir toplumda/devlette kişinin, çalışkan olduğu halde yine de zenginleşemeyeceğine ve bazen de örneğin kişinin tembelliğine rağmen miras yoluyla varlıklı hale gelebileceğine dair ilginç tespitini Rüstow, önemli bulmakta ve bu durumu piyasa ekonomisi üzerinden şöyle okumaktadır: "Ne kendi başına serbest piyasa ekonomisi, toplumsal yoksulluğa ve kitlesel bir olgu olarak yoksullaşmaya yol açmakta, ne de özel mülkiyet içeren piyasa ekonomisi. Bunlara sebep olan aslında belirli (aslında feodal) kurumsal düzenleme içeren özel miras hukukuna sahip piyasa ekonomisidir ki tam da bu, ciddi manada başlangıç eşitsizliğine yol açmaktadır." (Rüstow, 1949a, s.53).

Her halükârda iktisadi anlamda tıkr tıkr işleyen bir başlangıç eşitliği, arzu edilen en büyük ideal olduğu için, miras hukukuna ilişkin de zorunlu olarak katı bir kamu düzenlemesine ihtiyaç vardır. Bunun için, eğitimde adaleti sağlamak adına veraset vergisi, yüksek bir vergi artışı ile yeniden yapılandırılmalıdır. Rüstow'a göre veraset vergisi, o kadar yüksek olmalıdır ki, bir yandan miras nedeniyle vatandaşların mali durumu çok fazla sarsılmamalıdır, diğer yandan da devlet için vergi gelirleri o kadar yüksek olsun ki vergi mükellefi, ödeyeceği vergi miktarlarını gelir vergisi ve katma değer vergisi gibi vergilerden masraf olarak düşürülebilsin (Hegner, 2000, s.62).

Tamamlayıcı Kamusal Sosyal Yardım (Subsidiarität) İçeren Sosyal Güvenlik Sistemi Oluşturulmalıdır

Latince 'yardım', 'yedek' sözcüğünden gelen "Şartlı Sosyal Yardım" veya "Gerektiğinde Kamusal Sosyal Destek" olarak tercüme edebileceğimiz "Subsidiarität" kavramı, mümkün ve mantıklı olduğu sürece bireyin, ailenin veya toplumun elinden geldiği kadar kendi kaderini kendisi tayin etmesini ve kendi azami gayretiyle kişisel sorumluluğunu üstlenmesini öngören bir düsturdur.

"Şartlı Kamusal Sosyal Yardım" ilkesi, tamamlayıcı ve düzenleyici bir görev üstlenmesi gereken devlet kurumlarının ancak bireyin veya bir sosyal grubun olanaklarının hayatî önem arz eden belirli bir görevi üstlenmek veya çözmek için, tek başına yetersiz kalması durumunda zorunlu olarak müdahale etmesi gerektiği anlamına gelmektedir. "Şartlı Kamusal Sosyal Yardım", mevcut sosyal güvenlik sistemleri yetersiz gelmesi ve dolayısıyla bireysel veya grupsal ihtiyaç hali şartının ortaya çıkması ile gerekli görülmektedir. Bu anlamda mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin eksikliklerini

çevresini kasıp kavuran büyük veba salgını sırasında vefat ettiği rivayet etmektedir (TDV İslâm Ansiklopedisi, 1996, s. 240-245).

tamamlayan “Şartlı Kamusal Sosyal Yardım”, sosyal piyasa ekonomisinin düzenleyici kavramının merkezi bir unsuru olduğu kadar “hayatî politika” konseptinin de bir parçasıdır. Almanya, Bismarck döneminde oluşturduğu sosyal sigortalar sisteminin yanında kamusal sosyal yardım sistemini de ekleyerek, Rüstow’un “hayatî politika” konseptine uygun kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi geliştirmiştir (Hegner, 2000, s.171).

Sosyal güvenlik sistemi için tamamlayıcı bir unsur olan kamusal sosyal yardımların finansman kaynağı genel vergiler iken, sosyal sigortalar sisteminin bütçesi, işçi-işverenlerin ödedikleri primlerden oluşmaktadır. Bunun için sosyal güvenlik sistemi, ağırlıklı olarak sosyal sigortalar sistemi ile güçlendirilmeli ve varlıklı bireylerde de topluma sosyal yük olmamaları için, özel sigortalarla kendilerini güvence altına almalıdırlar. Ne var ki özel sigortalar, piyasanın yetersizliğinden dolayı belirli risklere karşı özel olarak kişileri koruyamıyorsa bu durumda sosyal devlet aktif olarak devreye girmelidir (Hegner, 2000, s.135-136).

Dolayısıyla sosyal güvenlik sisteminin amacı, genel anlamda sosyal sorumluluğun basitçe bütün bireylere indirgenmesine veya devredilmesi anlamına gelmemektedir. Bireylere hayatta kalabilmenin sosyal sorumluluğu yüklenmeden önce bunun için gerekli olan ekonomik ve kurumsal ön şartların oluşturulması zorunludur ta ki bireyler, kendi başlarına sosyal risklere karşı kendilerini koruyabilsin. Bunun için sosyal sigortalı olma olanağı tanıyan istihdam politikalarına, emek piyasasının ve işletme anayasasının piyasa şartlarına uygun bir şekilde düzenlenmesine ihtiyaç vardır. Sosyal sigortalar sisteminin dışında kalan yoksul bireyler veya sosyal sigortalı olduğu halde örneğin artı ailevi yükler nedenlerle muhtaç bireyler ise her halükârda kamusal sosyal yardımlardan yararlanma hakkına sahip olmaktadır.

Çevre Sağlığına Uygun Sosyal Konutlara Önem Verilmelidir

“Hayatî politika” kapsamına toplum sağlığı ve bu bağlamda çevre sağlığı da girmektedir. Sosyal piyasa ekonomisinin çevre dostu olması, “hayatî politika”nın bir parçasıdır. Rüstow’un kültür, toplum ve çevre üçgeninde ele aldığı bu konu ile ilgili şu çarpıcı ifadeleri bugün bile çok anlamlıdır: “Sularının ve havasının giderek daha fazla kirlenmesine izin veren bir halkın halen kültür toplumu olarak adlandırılıp adlandırılmayacağını kendimize sormalıyız.” (Rüstow, 1960, s.9).

“Hayatî politika”nın bütüncül yaklaşımı, her halükârda her bir vatandaşın hemen bütün doğal yaşam çevresini şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlayışa uygun olarak Rüstow, mümkün merteye herkes, daha kırsal bir yaşam ortamında kendine ait bir müstakil bahçeli evde ikamet edebilmelidir. Doğal ortamlarda yaşama idealinin teşviki için, konut ve yerleşim politikaları uygulanmalıdır. Aile dostu sosyal politikalar açısından iktisadi çerçeve şartları, yerleşim politikası ve sanayi bölgeleri oluşturma yoluyla, her

bir aile için yeterli derecede istihdam olanağı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Uzun vadeli nakdi yardımlar, yalnızca geçimini sağlamak için yeterince kazanç olanağının olmadığı durumlarda mantıklıdır (Hegner, 2000, s.65-66).

Kendi evinde veya bahçesinde istihdam alanları sağlamak, özellikle düşük ücretliler, ileri yaşlılar veya fabrikada çalışma olanağı bulamamış geçici işsizler için, anlamlı bir meşgale ve çalışma fırsatıdır. Böyle bir ortamın oluşturulmasının gerekçesini Rüstow, şöyle açıklamaktadır: "Henüz çalışma hayatına katılması mümkün olmayan çocuklar, işe gitmeyen yaşlılar, (böyle bir ortamda) kendilerini lüzumsuz hissetmeyecek, faydasız ve rahatsız edici bir şekilde etrafta oturmayacak. Elllerinden geldiği kadar, güçlerini faydalı işlerde sarf edebilirler. İşsizlik, artık korkunç olmaktan çıkacaktır, çünkü işsizlik ödenekleri ile asgari hayat şartları sağlanacağı için, erkek nihayet (boş vaktini) çatıyı tamir etmekle geçirebilir, çoktan beri planladığı samanlığını inşa edebilir vs. [...] Kişi, dışarıda ama tabiatın içindedir, çocuklar sağlıklı ve neşeli bir şekilde çocukluklarını yaşayabilir, varsa veya ortaya çıkarsa eğer bütün pedagojik sorunlar ciddi anlamda azalır, halbuki aynı sorunlar büyük kentlerde çözümsüzdür. Ezcümle, kıyaslanmayacak kadar birçok sevindirici "hayatî durum" söz konusudur. Bunun için gerekirse kişi, olası ücret kaybını veya sayısal olarak tespit edilebilir olumsuzlukları dahî göze alabilir..." (Rüstow, 1951, s.456).

Rüstow'u Ödüllü Etkinliklerle Anma ve Yaşatma

Almanya'nın Tübingen kentinde sosyal piyasa ekonomisi konseptini desteklemek ve güçlendirmek amacıyla 1953 yılında kurulmuş olan Sosyal Piyasa Ekonomisi Eylem Grubu (Aktiongemeinschaft Soziale Marktwirtschaft), kâr amacı gütmeyen bir bilim derneğidir. Dernek, çalışmalarıyla, ekonomik ve sosyo-politik bağlamlarla ilgili konulara daha fazla bilimsel katkıda bulunmak için, bilim camiasına ve aynı zamanda bunlara ilgi duyan halka da hitap etmektedir.

Sosyal piyasa ekonomisi konseptini dinamik ve birbirine kenetlenmiş bir dünyada canlı tutabilmek ve hayata yakın bir şekilde uygulamaya koymak için, birçok alanda tetikleyici nitelikte farklı görüşlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda dernek, belirli aralıklarla sosyal piyasa ekonomisine etkili bilimsel veya siyasal yaklaşımlarıyla katkılarda bulunmuş olan basın, siyaset, iş ve bilim dünyasını temsil eden insanlara, Alexander Rüstow'un vefatından (1963) sonra kendi adına ve anısına ödül vermektedir. Alexander-Rüstow-Rozeti, 1964'ten beri, özel ve profesyonel çalışmalarıyla sosyal piyasa ekonomisinin güçlendirilmesine ve geliştirilmesine olağanüstü katkılarda bulunan kişilere verilmektedir. Buna göre 1964-2021 yılları arasında toplam olarak 36 kişi, bu ödüle layık görülmüştür (04.07.2021

tarihinde, https://www.asm-ev.de/English/AZ_Alexander_Ruestow_Plakette.html adresinden erişildi).

Şansölye Dr. Angela Merkel'in mezkûr derneğin kendisine 2018 yılında Alexander-Rüstow-plaketinin verildiği törende yaptığı konuşmada Rüstow'u öven ve sosyal piyasa ekonomisinin geleceği hakkındaki şu ifadeleri anlamlı bulunmuştur:

"...Eylem grubunuz (Derneğiniz), sosyal piyasa ekonomisinin doğum saatinden kısa bir süre sonra 1953 yılında kuruldu. Kendinizi, tabiri caizse, sadece oluşum süresince değil dünyadaki düzenleyici siyasal koşulların tamamen değiştiği bu zamanlarda da sosyal piyasa ekonomisinin bekçisi yaptınız...(Sosyal piyasa ekonomisi), ayrıca kredi veya borç temeline dayanmadan, dağıtım seçeneklerinin var olması için, gerekli koşulları da oluşturmalıdır. Alexander Rüstow ile birlikte Sosyal Piyasa Ekonomisi Eylem Grubu, özel bir elçiye sahip oldu. O, bu Birliğin kurucularındandı ve uzun yıllar başkanlığını da yaptı. Ve o, tabiri caizse, evrensel nitelikte mükemmel bir bilgeydi. Matematik, fizik, felsefe, klasik filoloji, hukuk ve milli ekonomi okudu. Günümüzde bazı insanlar, tüm yaşamları boyunca bütün bunları okumakla başa çıkamazdı. Ama bütün bunların yanında o, aynı zamanda başka bir şey daha yapmış gibi görünüyor. O, bireyi mutlu ve memnun etmek için neler yapılabileceğini bilinçli olarak soran "ekonomik ve sosyal politika" çağrısında bulundu. Bu çağrı, elbette çok kapsamlıdır, öyle ki bu doğal olarak siyasetin üzerinde durması gereken zaman ötesi görevidir. Ancak Rüstow ve onunla birlikte Erhard, Eucken, Röpke, Müller-Armack, Böhm ve sosyal piyasa ekonomisi fikrinin diğer savunucuları, bunu hayata geçirme girişimlerinde defalarca ciddi bir direnişle karşılaştılar... Tarihsel açıklamalarla her şey çok basit görünüyor, ancak karar alınması gereken anlarda çok fazla cesaret gerekli olmuştur. Ludwig Erhard (eski Şansölye) de herhalde bazı kararlarını kendi başına almak zorunda kalmıştır. Bugün karşılaştığımız büyük yeni zorluklar, dijitalleşmenin yönlendirdiği küreselleşme ve ülkemizdeki demografik değişimdir. Bu şu anlama gelmektedir: Sosyal piyasa ekonomisi hakkında kısmen de olsa yeniden düşünmemiz gerekecektir. Bu doğrultuda bu eylem grubu, bunun için önemli bir ilham kaynağıdır. Bunun için sizlere teşekkür etmek istiyorum..." (Bulletin der Bundesregierung, 2018).

En son olarak 2021 yılında ilk kez Almanya dışında yaşayan ABD'li iktisatçı Prof. Dr. Jeffrey Sachs'a Alexander-Rüstow-Rozeti verilmiştir. Ödül merasiminde Sachs'ın sosyal piyasa ekonomisine yönelik yaptığı konuşmasındaki şu sözleri dikkat çekicidir: "Bence sosyal piyasa ekonomisinin etik değeri (ahlakı), bugün de halen önemli bir rol oynamaktadır... Sosyal piyasa ekonomisi, insanlı bir ekonomi, insanlar için bir ekonomi demektir... Piyasa, doğal bir düzen değildir, görünmez bir el haddizatında yoktur. Düzene sahip olan bir devlete ihtiyacımız var, çünkü piyasalar, tek başına istediğimiz sonuçları vermemektedir." (04.07.2021 tarihinde, https://www.asm-ev.de/English/AZ_Alexander_Ruestow_Plakette_Sachs.html adresinden erişildi).

Sonuç

Rüstow, hayatı boyunca ekonomik politika alanında, hem de aynı anda iki rol üstlenerek, pratik zekâsını yansıtabilmiş nadir bilim insanlarındanır. Bir taraftan anti-tröst ve rekabet kontrolünden sorumlu bir devlet yetkilisi olarak, diğer taraftan da oligopol yapıların ve korumacılığın hâkim olduğu bir ortamda nispeten küçük işletmelerin oluşturduğu birliklerin temsilcisi olarak görevler üstlenmiştir. Dizginsiz ve kontrolsüz piyasaların sosyal adaletsizlik ve siyaseten kendi kendini yok etme eğilimi gibi olası riskleri görme noktasında feraset sahibiydi. Ve tahmin ettiği gibi Nazizm ve Komünizmin kolektivist ve insanlık dışı eylemlerinden dolayı özgürlük, demokrasi ve piyasa ekonomisinin nasıl tehdit altında kaldığını ve nihayetinde yok edildiğini bizzat görerek yaşamıştır.

Bu çerçevede bu bilgi ve deneyim sayesinde Rüstow, piyasa ekonomisinin eleştirel, öğrenilebilir ve yenilenebilir yönlerini görerek, "hayatî politika" anlayışı doğrultusunda ekonomik düzene bazı sosyal unsurlar kazandırmıştır. Rüstow, kapitalist zihniyetin bir eseri olan serbest piyasa ekonomisinin bir "gizli el" tarafından herkese sanki tanrısal bir yasaymışçasına özgürlük ve refah sunacağı tezinin arka planını incelemiş ve "Laissez faire, laissez passer!" yaklaşımının toplumsal barışa hiçbir surette katkı sağlayamayacağını göstermiştir.

Nitekim sanayileşme ile beraber kapitalist işverenler tarafından işçilerin insafsızca sömürülmesi ve sosyal sefaletin yaygınlaşmış olması, vahşi kapitalizmin ve devletin müdahil olmadığı klâsik liberal ekonominin bir sonucu olmuştur. Kapitalist şirketler, piyasada tekelleşebilmiş, rekabeti etkisiz hale getirebilmiş ve bu maddi güç ile siyaseti de kendi lehlerine olmak üzere etkileyebilmiştir. Başta Rüstow olmak üzere sosyal piyasa ekonomisini savunan bilim insanları, halkın yararına olmayan bu tekelci gidişatı görmüş ve âdil rekabet taleplerini açıkça dillendirmişlerdir. Bundan dolayıdır ki Rüstow, klâsik liberalizmin sistemsel hatalarının telafisi için çareler aramıştır. Rüstow'a göre bu liberal sisteme ait hata ve sapmaların başında aşağıdaki unsurlar gelmektedir:

- Halkın sosyal hayatıyla ilgili durum ve şartlarının yeterince dikkate alınmaması.
- Sosyal güvenlik alanında sosyal risklere karşı yeterince teminatın olmaması, özellikle kişinin kendisinden kaynaklanmayan zaruri halleri ve muhtaçlığı için sosyal yardım sisteminin eksikliği.
- İş hayatında çalışma şartlarının yeterince insani olmaması.
- Fırsatların (fırsat eşitliğinin) olmaması, gelirin ve servetin gayri âdil dağılımı.

Rüstow, bu eksikliklerin giderilmesi ve insanların saadet içinde yaşamaları için, liberal müdahaleler içeren sosyal politika geliştirmenin “hayatî bir durum” olduğunu altını çizmiştir. Rüstow’un sosyal politika anlayışında gelir seviyesi, çalışma süresi, ekonomik büyüme ve yeniden gelir dağılımı gibi konuların dışında çevrenin korunması, iyi insani ilişkiler ve sosyal dayanışma gibi etik ve sosyo-kültürel talepler de yer almaktadır. Dolayısıyla Rüstow’un “Hayatî Politika” konseptinin ana ilkesi, ekonomi üstü özgürlüğe dair sosyal ve etik değerlerden oluşmaktadır. Buna göre ekonomiden ziyade özgürlük, mutlak anlamda en büyük değerdir. Rüstow’un dünya görüşünde siyasal özgürlüğün ve adalete dayanan performans rekabetinin olabilmesi de demokrasinin ve sosyal piyasa ekonomisinin birbirleriyle ilişki içinde olmalarına bağlıdır.

Bunun için de hayata adalet çerçevesinde adım atabilmek için, herkese eşit eğitim şansının verilmesi zaruridir. Rüstow, iktisadi anlamda başlangıç eşitliğinin sağlanabilmesinin bir yolu da miras hukukunun radikal bir biçimde sınırlandırılmasından geçtiğine inanmaktadır. Miras meselesinde belki de sosyal piyasa ekonomisini savununlar arasında farklı görüşler olabilmektedir. Ama sosyal piyasa ekonomisi taraftarlarının hemen hepsi şu noktada hemfikirdir: Özgürlük, âdil rekabet ve kamu yararı, her türden özel çıkarlara karşı mutlaka korunmalı ve demokratlar tarafından savunulmalıdır.

Ancak Rüstow’a göre bunun için, piyasaların özgürlüğü ve âdil rekabet adına gerekli düzeni oluşturan ve piyasa şartlarına göre uygun olarak müdahale eden güçlü bir devlete ihtiyaç vardır. Toplumun genel refahına odaklanan bu güçlü devlet, bencillığe, hırs ve belirli çıkar gruplarının yüksek kârların peşinden koşmalarına izin veren piyasalara karşı kural ve kontrol mekanizmalarıyla ön tedbirlerini almalıdır. Özgürlük ve âdil performans rekabetini aktifleştirici bir sosyal politika veya Rüstow’un ifadesi ile “Hayatî Politika” ile birleştirilen bir sosyal piyasa ekonomisi, ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı olduğu kadar istikrarlı iktisadi büyümeye daha yatkın bir düzendir.

Ezcümle, bir “hayatî politikacı” olarak Rüstow, genel anlamda sosyal politika alanında, dar anlamda sosyal piyasa ekonomisi çerçevesinde üç önemli konunun üzerinde hassasiyetle durmaktadır:

- Liyakat ve ehliyet bağlamında performans adaletinin sağlanabilmesi için, tekelciliği engelleyen aktif rekabet politikası kapsamında başlangıç eşitliğine dair tedbirler alınmalıdır. Böylece KOBİ’lerin de etkin olması sağlanabilecektir.
- Sosyal güvenlik sistemlerini tamamlayan kamusal sosyal yardım konseptleriyle aile ve çevre dostu sosyal politikalarla maddi hayatı düzenleyen huzurlu bir toplumun inşasına yönelik tedbirler alınmalıdır.

- Sosyal piyasa ekonomisi ilkelerine uygun olarak çalışma hayatında katılımcı demokrasinin oluşturulması ve işçi-işverenler arasında sosyal barışın temini için, sosyal diyalog mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır. Böylece işletme içi çıkarlar, toplum yararına kanalize edilmelidir.

Toplumun genel yararına olan böyle ideal bir "Hayatî Durum"un meydana getirilmesine yönelik sosyal tedbirlerin günümüz dünyasında ne derece uygulandığı ile ilgili konular ve tartışmalar, bugün bile halen aktüalitesini yitirmiş değildir. Son olarak Rüstow'un Türkiye boyutuyla da anılması ve değerlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Türkiye'ye iltica etmiş olan Rüstow, 1933-1949 yılları arasında yani tam 16 yıl boyunca İstanbul Üniversitesinde çalışmış önemli bir bilim insanıdır. Nazi döneminde başta Rüstow olmak üzere birçok Alman bilim insanı, Türkiye'de özgürce yaşama, bilimsel destek ve iş bulma imkânı bulmuştur. Bunların arasında Gerhard Kessler, Paul Hindemith, Ernst Reuter, Wilhelm Röpke ve Fritz Neumark gibi önemli isimler bulunmaktadır. Ne var ki Türkiye'de bir başka ifadeyle Türk sosyal bilimciler arasında Rüstow, her nedense örneğin Kessler kadar tanınmamaktadır. Sosyal politika disiplinine orijinal katkılarda bulunmuş olan Rüstow'un Türkiye'de neden Kessler kadar bu alanda öne çıkan bir akademisyen olmadığı düşündürücüdür. Bu makale, bu doğrultuda bu alanda çalışma yapan Türk akademisyenlerine yeni araştırma imkânı sunmaktadır. Diğer taraftan birçok Alman sosyal bilim insanının zamanında Türkiye'de görev almış olduğu gerçeği, Türk-Alman ilişkilerinin bilimsel ortak çalışmalar bağlamında gelişmesini sağlayan önemli bir fırsat olduğunu da düşünmek ve değerlendirmek gerekmektedir.

Kaynakça

- 01.07.2021 tarihinde, <https://www.metropolis-verlag.de/Das-Versagen-des-Wirtschaftsliberalismus/349/book.do> adresinden erişildi.
- 02.07.2021 tarihinde, https://www.duden.de/rechtschreibung/vital_adresinden_erisildi.
- 04.07.2021 tarihinde, https://www.asm-ev.de/English/AZ_Alexander_Ruestow_Plakette.html adresinden erişildi.
- 04.07.2021 tarihinde, https://www.asm-ev.de/English/AZ_Alexander_Ruestow_Plakette_Sachs.html adresinden erişildi.
- 08.07.2021 tarihinde, <https://www.kas.de/de/ruestow-alexander> adresinden erişildi.
- 1952 tarihli Alman İşletme Anayasası Kanunu (Betriebsverfassungsgesetz/Betr-VerfG von 1952). Bundesgesetzblatt Jahrgang 1952 Teil I Nr. 43, ausgegeben am 14.10.1952, s. 681.

- Basedow, J. (2006). Kartellrecht im Land der Kartelle: Zur Entstehung und Entwicklung des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen. in: *Wirtschaft und Wettbewerb*. Nr. 58(3).
- Becker, H. P. (1965). *Die soziale Frage im Neoliberalismus: Analyse und Kritik*. (Sammlung Politeia XX). Heidelberg: Löwen Verlag.
- Beer, B. (2007). *Anna Rüstow-Bresser (1892–1956): Frauen in der deutschsprachigen Ethnologie. Ein Handbuch*. Köln: Böhlau.
- Bulletin der Bundesregierung (2018). (Federal Almanya Bülteni). Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel bei der Verleihung der Alexander-Rüstow-Plakette der Aktionsgemeinschaft Soziale Marktwirtschaft am 15. Juni 2018 in Berlin: Nr. 66-3-16. Juni 2018.
- Dinçaslan, M. (2015). Türkiye’de Ordoliberalist Bir İktisatçı-Filozof: Alexander Rüstow (1885-1963). *Erciyes Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 0. Sayı 46. 201-226.
- Dörr, J. (2017). Kap. 2 Alexander Rüstow und die Vitalpolitik. in: *Die europäische Kohäsionspolitik: Eine ordnungswirtschaftliche Perspektive*. Berlin: De Gruyter.
- Eisermann, G. (1960). Alexander Rüstow: Persönlichkeit und Werk. in: Böhm, Franz/Röpke, Wilhelm/Rüstow, Alexander (Hrsg.): *Wirtschaftsordnung und Menschenbild. Geburtstagsgabe für Alexander Rüstow*, Köln: Verlag für Politik und Wirtschaft. 147–152.
- Engels, F. (1845). *Die Lage der arbeitenden Klassen in England: Nach eigener Anschauung und authentischen Quellen*. MEW 22. Berlin: Dietz Verlag.
- Eröz, M. (1963). “Türk Sosyoloji Bibliyografyasında Prof. Dr. Rüstow’un Yeri”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. Sayı: 23 (3-4). 137-150.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1963). “Türk Sosyolojisinde İki Alman Sosyoloğu Prof. Kessler ve Prof. Rüstow”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. Sayı: 23 (3-4). 33-50.
- Hegner, J. (2000). *Alexander Rüstow: Ordnungspolitische Konzeption und Einfluß auf das wirtschaftspolitische Leitbild der Nachkriegszeit in der Bundesrepublik Deutschland*. Stuttgart: Lucius und Lucius Verlagsgesellschaft.
- İslâm Ansiklopedisi (1996). Cilt: 13. İstanbul: TDV-Yayınları.
- Kollwitz, K. & Bohnke-Kollwitz, J. (1989). *Die Tagebücher*. Berlin: Siedler Verlag.
- Köhler, H. (2011). Rede von Bundespräsident a.D. Horst Köhler bei der Entgegennahme der Alexander-Rüstow-Plakette. Paderborn. 23. November 2011. 05.07.2021 tarihinde, <https://www.horstkoehler.de/wp-content/uploads/2016/03/Alexander-Ru%CC%88stow-Plakette-Horst-Ko%CC%88hler-2011.pdf> adresinden erişildi.
- Lampert, H. (1985): *Die Wirtschafts- und Sozialordnung der Bundesrepublik Deutschland*. 8. überarb. Auflage. München und Wien: Olzog Verlag.
- Maier-Rigaud, F. P. & Maier-Rigaud, R. (2001). *Das neoliberale Projekt*, Marburg: Metropolis-Verlag. 201-305.
- Maier-Rigaud, F. P. & Maier-Rigaud, R. (2009). “Rüstows Konzept der Sozialen Marktwirtschaft: Sozial- und wettbewerbspolitische Dimensionen einer überwirtschaftlichen Ordnung”. *60 Jahre Soziale Marktwirtschaft*:

- Illusionen und Reinterpretationen einer ordnungspolitischen Integrationsformel. (Hrsg.): Michael S. Aßländer und Peter Ulrich. Bern. 69-94.
- Meier-Rust, K. (1993). Alexander Rüstow: Geschichtsdeutung und liberales Engagement. Stuttgart: Verlag Klett-Cotta,
- Müller-Armack, A. (1999 [İlk Baskı: 1947]). Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft. 1. Auflage, Hamburg. Düsseldorf: Wirtschaft und Finanzen.
- Papadopoulos, A. (2008). The Role of Competition Law and Policy of the EU in the Formation of International Agreements on Competition, Dissertation (LSE).
- Preiser, E. (1937). Die Württembergische Wirtschaft als Vorbild. (Die Untersuchungen der Arbeitsgruppe Ostpreußen - Württemberg.) Stuttgart: Kohlhammer Verlag.
- Rüstow, A. (1910). Der Lügner: Theorie, Geschichte und Auflösung. Diss. phil. Erlangen. Leipzig: B. G. Teubner.
- Rüstow, A. (1932). "Freie Wirtschaft-Starker Staat." Schriften Des Vereins Für Socialpolitik. Nr. 187. 62-69.
- Rüstow, A. (1949a): Zwischen Kapitalismus und Kommunismus. Godesberg: Küpper Verlag.
- Rüstow, A. (1949b). Zwischen Kapitalismus und Kommunismus. (Verbessert und erweitert). in: ORDO - Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft. Band 2. 100-169.
- Rüstow, A. (1950a). Ortsbestimmung der Gegenwart: Eine universalgeschichtliche Kulturkritik. I. Band: Ursprung der Herrschaft. Erlenbach-Zürich: Eugen Rentsch Verlag.
- Rüstow, A. (1950b). Das Versagen des Wirtschaftsliberalismus. 2. Auflage. Stuttgart: Küpper.
- Rüstow, A. (1951). Sozialpolitik oder Vitalpolitik? Mitteilungen der Industrie- und Handelskammer zu Dortmund (11). 15. November 1951. 453-459.
- Rüstow, A. (1952). Der Mensch in der Wirtschaft: Umriss einer Vitalpolitik. Heidelberg: Verlag August Lutzeyer.
- Rüstow, A. (1953). Soziale Marktwirtschaft als Gegenprogramm gegen Kommunismus und Bolschewismus?. in: Einaudi, L. (Hg.): Wirtschaft ohne Wunder, Erlenbach-Zürich. 97-108.
- Rüstow, A. (1955): Wirtschaftsethische Probleme der sozialen Marktwirtschaft. in: Boarman, Patrick (Hg.): Der Christ und die soziale Marktwirtschaft.
- Rüstow, A. (1957). "Vitalpolitik gegen Vermassung." in: Albert Hunold. Hrsg.: Masse und Demokratie. Zürich und Stuttgart: Eugen Rensch Verlag. 215-238.
- Rüstow, A. (1960). Wirtschaft als Dienerin der Menschlichkeit. Vortrag auf der 15. Tagung der Aktionsgemeinschaft Soziale Marktwirtschaft am 29. Juni 1960. Bad Godesberg. in: Was wichtiger ist als Wirtschaft. Ludwigsburg: Martin Hoch Verlag.

- Rüstow, A. (1963a [İlk Baskı: 1960]): "Wirtschaft als Dienerin der Menschlichkeit". Alexander Rüstow-Redde und Antwort. (Hrsg.) Walter Hoch. Ludwigsburg, 76-91.
- Rüstow, A. (1963b [İlk Baskı: 1959]): Sozialpolitik diesseits und jenseits des Klassenkampfes. in: Hoch, W. (Hg.): Alexander Rüstow-Rede und Antwort. Ludwigsburg, 116-134.
- Rüstow, A. (2001 [İlk Baskı: 1945]). Das Versagen des Wirtschaftsliberalismus, 3. überarbeitete Auflage. Marburg: Metropolis-Verlag.
- Ulrich, P. (2001). Marktwirtschaft als Rechtszusammenhang. Die Perspektive der integrativen Wirtschaftsethik in: ARSP, Wirtschaftsethik und Recht. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Ülgener, S. F.(1963). "Alexander Rüstow: Bir Fikir ve Aksiyon İnsanının Arkasından". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. Sayı: 23 (3-4). 24-32.
- Wildenmann, R. (1963). Macht und Konsens als Problem der Innen- und Außenpolitik. Band 6 von Demokratie und Frieden. Band 2 von Kölner Schriften zur politischen Wissenschaft. Frankfurt: Athenäum Verlag.